
PREVENCIA RODOVO PODMIENENÉHO
NÁSILIA PÁCHANÉHO NA ŽENÁCH PODĽA
ĽUDSKOPRÁVNÝCH ŠTANDARDOV

Prevenia rodovo podmieneného násilia páchaného na ženách podľa ľudskoprávných štandardov

Autorka (2019): Martina Zboroňová

Štúdiu realizovalo: Možnosť voľby o.z., Medená 5, 811 02 Bratislava

www.moznostvolby.sk

<https://www.facebook.com/MoznostVolby>

<https://www.facebook.com/istanbulsky.dohovor>

Realizované s finančnou podporou Ministerstva spravodlivosti SR v rámci dotačného programu na presadzovanie, podporu a ochranu ľudských práv a slobôd a na predchádzanie všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie a s podporou Slovensko-českého ženského fondu. Za obsah tohto dokumentu je výlučne zodpovedná Možnosť voľby.

Text neprešiel jazykovou korektúrou.

Copyright ©, 2019 Možnosť voľby, autorka.

ÚVOD

Násilie je jednou z najzávažnejších foriem porušovania ľudských práv. Výsledky výskumov dlhodobo ukazujú, že ženy sú vystavené rôznym druhom násilia nepomerne častejšie ako muži. Podľa výsledkov výskumu FRA (Agentúra Európskej únie pre základné práva) na Slovensku bolo fyzickému a/alebo sexuálnemu násiliu vystavených celkovo 34% žien. Skúsenosť so sexuálnym obťažovaním má 49% slovenských žien.¹

Násilie na ženách nie je individuálny problém, ale štrukturálny. Valné zhromaždenie OSN vo svojom vyhlásení k deklarácii oficiálne uznalo, že "násilie páchané na ženách je demonštráciou historicky asymetricky rozdelenej moci medzi mužmi a ženami, ktorá viedla k nadvláde mužov nad ženami a diskriminácii žien a ktorá bráni ženám naplno rozvíjať svoje schopnosti, uznávajúc tiež, že násilie na ženách je jedným z rozhodujúcich spoločenských mechanizmov, pomocou ktorého sú ženy násilím zatláčané do podriadenej pozície oproti mužom".²

Mnohé ženy sa boja ísť v noci samy domov, ženy sa boja, že ak nebude doma navarené, tak budú potrestané, ženy sa boja, že budú znásilnené a následne obvinené, že „provokovali“. Sociálny vedec Jackson Katz, sa v jednom výskume pýtal mužov a žien, čo musia robiť, aby sa vyhli sexuálnemu napadnutiu. Muži odpovedali prevažne, že: „Nerobia nič, nemyslia na to“. Avšak, zoznám aktivít, ktoré vykonávajú ženy bol dlhší: „Nechod' behať v noci“, „Vždy sa pozeraj ako ti

¹ HOLUBOVÁ, B. (2014): Správa o násilí páchanom na ženách na Slovensku za roky 2012 a 2013, Inštitút pre výskum práce a rodiny, Bratislava 2014. Dostupné na: <http://www.ceit.sk/IVPR/images/IVPR/vyskum/2014/Holubova/2287.pdf>,

² IN: MESOCHORITISOVÁ, A. (2001), Diplomová práca: Násilie páchané na ženách v sociálnych a politických súvislostiach; Dostupné na: http://www.esfem.sk/subory/nasilie/nasilie_pachane_na_zenach_-diplomka.pdf

nalievajú drink“, „Dávať si pozor na to čo si oblečiem“, „Vyhni sa parkom, lesom aj počas dňa“, „Nebývaj v byte na prízemí“, apod.³

Prikladáme vizuálne spracovanie výsledkov vyššie uvedeného výskumu, kde je už na prvý pohľad zrejmé aká odlišná vie byť každodenná realita žien a mužov.

♂	♀
Nič, nerozmýšľam o tom.	Držím kľúče ako potenciálnu zbraň.
	Skontrolujem zadné sedadlo predtým ako nastúpim do auta.
	Vždy mám so sebou mobil.
	Nechod' behať v noci.
	Zavriem okná, keď spím, aj v prípade, že je v noci veľmi horúco.
	Dávaj si pozor, aby si nepila priveľa.
	Nikdy nepolož svoj drink.
	Uisti sa, že vidíš ako ti nalievajú drink.
	Vlastni veľkého psa.
	Maj pri sebe slzný sprej.
	Mať tel. číslo, ktoré nie je registrované.
	Mám mužský hlas na mojom odkazovači.
	Parkuj na dobre osvetlených miestach.
	Nikdy nepoužívaj podzemné garáže.
	Nenastúp do výtahu s jedným mužom, ani so skupinou mužov.
	Mením svoju cestu domov.
	Dávam si pozor na to, čo si oblekam.
	Nepoužívaj odpočívadlá na diaľnici.
	Maj doma bezpečnostný systém.
	Nepoužívaj slúchadlá, keď beháš.
	Vyhni sa miestam s mnohými stromami, aj počas dňa.
	Nikdy si neprenajmi byt na prízemí.
	Chod' von len v partii.
	Vlastni strelnú zbraň.
	Vždy maj prvé rande na verejných miestach.
	Nikdy nemaj očný kontakt s cudzím mužom na ulici.
	Buď si istá, že tvoja rodina pozná tvoj cestovný plán.
	Mať extra zámok na svojich dverách a oknách.
	Skontrolovať, či je garáž poriadne zatvorená, predtým ako vystúpim z auta.
	Nechať vonkajšie svetlá zapnuté celú noc.
	V momente ako nasadnem do auta, zamknem dvere.

Preklad z anglického originálu.

³ Zdroj: <https://indianexpress.com/article/trending/trending-globally/avoid-being-sexually-assaulted-viral-list-5383285/>

Nemusíme byť odborníčkami a odborníkmi na problematiku rodovo podmieneného násilia, aby sme už len z jednej tabuľky videli, že rod hrá v násilí nespochybniteľnú rolu.

Ani domov nie je pre mnoho žien bezpečný priestor. Podľa výsledkov výskumu UNODC⁴ (United Nations Office on Drugs and Crime) z roku 2018 bolo na celom svete zavraždených skoro 87 000 žien a z toho 50 000 žien bolo zavraždených intímny partnerom alebo členom rodiny.

Od roku 2003 bola v Španielsku zavedená evidencia rodovo podmienených vražd žien vykonaných partnerom alebo ex-partnerom. V júni 2019 bola v španielskej Valencii zavraždená 29 ročná Beatriz svojím partnerom. Jej smrť sa stala alarmujúcou tisícou vraždou za obdobie posledných 16 rokov v štatistike rodovo podmienených vražd žien . Spustila tiež celospoločenskú diskusiu o násilí páchanom na ženách, podporovanú médiami. Denník *Eldiario* v pravidelnej relácii *El Intermedio*⁵ pripravil na danú tému špeciálnu časť s názvom: „*Čo by sa stalo, keby za tých 16 rokov namiesto žien bolo zabitých 1000 politikov? Pokračovali by ste v diskusii o „falošných správach“ alebo „ojedinelých prípadoch?“*. Odvysielali videozáznamy z mnohých tisícok prípadov rodovo podmienených vražd a porovnali ich s terorizmom. Poukázali na fakt, že ETA za 40 rokov zabila 864 ľudí, čiže rodovo podmienené vraždy prekonal počet obetí terorizmu za menej ako dve desaťročia. Rodovo podmienené násilie (violencia de género) nazvali „terrorismo machista“ - terorizmus mačizmu.

⁴ <https://www.unodc.org/unodc/en/press/releases/2018/November/home--the-most-dangerous-place-for-women--with-majority-of-female-homicide-victims-worldwide-killed-by-partners-or-family--unodc-study-says.html>

⁵ http://vertele.eldiario.es/noticias/Wyoming-asesinado-politicos-hablaria-denuncias_0_2130386954.html

*„Čo by sa stalo, keby za tých 16 rokov
namiesto žien bolo zabitých 1000 politikov?
Pokračovali by ste v diskusii o „falošných
správach“ alebo „ojedinelých prípadoch“?“*

Hrozba násilia pre ženy je všadeprítomná a každý deň na celom svete vyústi do samotného násilia. Hrozba násilia „je obsiahnutá v spoločenskom poriadku, pre ktorý je charakteristické nerovné usporiadanie vzťahov medzi mužmi a ženami a pretrvávajúca diskriminácia žien.“⁶

„Patriarchálne usporiadanie vzťahov medzi mužom a ženou v spoločnosti vytvára aj v rodine sociálne prostredie potenciálne podporujúce výskyt násilia v párových vzťahoch. Muži ako sociálna kategória, ktorá je pri moci, majú „právo“ kontrolovať správanie žien... a vymedzovať určité vzorce ich správania ako deviantné, alebo, naopak, dosiahnuť, aby deviantné (napríklad agresívne) správanie mužov bolo normalizované alebo tolerované... Patriarchálne definovanie sociálnej reality, teda aj normality a deviácie, je do takej miery hlbokou súčasťou našej kultúry, že sa medzigeneračne reprodukuje vo forme rôznych kultúrnych vzorov, noriem, ideálov, rodových stereotypov prostredníctvom či už formálneho vzdelávania v školách, alebo neformálnej výchovy v rodine, kruhu rovesníkov, alebo pod vplyvom médií.“⁷

⁶ Mesochoritsová, A. a kol. : Otázky a odpovede o Istanbulskej dohovore, 2017, Možnosť voľby, dostupné na: <http://moznostvolby.sk/otazky-a-odpovede-o-istanbulskej-dohovore/#dohovor-a-rodova-rovnost>

⁷ BÚTOROVÁ, Z., FILADELFIOVÁ, J. (2005): Násilie páchané na ženách ako problém verejnej politiky, IVO – Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 2005; s.85. Dostupné na: <https://alianciazien.files.wordpress.com/2012/06/ivo.pdf>

Násiliu na ženách možno predchádzať iba v spoločnosti, ktorá nebude systematicky diskriminovať ženy a v ktorej si ženy a muži budú rovní.

Sociológ Kimmel napísal: „Ak sú muži prirodzene násilníci, potom sme divé zvieratá, ktoré patria do kliebok a nie do ulíc. Ale ak je násilie páchané na mužmi spoločensky utvárané, potom sa násilie páchané mužmi mení. Ak sa mení, možno ho meniť, a ak ho možno meniť, môže sa raz skončiť.“⁸

Ak chceme, aby násilie na ženách skončilo musíme sa sústrediť na prevenciu. V nasledujúcej kapitole si priblížime medzinárodné dohovory, ktoré majú za cieľ meniť nerovné spoločenské usporiadanie, odstrániť diskrimináciu a dosiahnuť stav rodovej rovnosti v spoločnosti.

Prevenia rodovo podmieneného násillia je rodová rovnosť v každej sfére spoločnosti.

⁸ In: Mesochoritsová, A.: *Problém násillia páchané na ženách : teoretické východiská*, IN: Kiczková, Szapuová (eds.): *Rodové štúdiá: Súčasné diskusie, problémy a perspektívy*, Univerzita Komenského, Bratislava, 2011.

MEDZINÁRODNÉ DOHOVORY

V tejto štúdii sa budeme opierať o dva dôležité medzinárodné dohovory: **Dohovor odstránení všetkých foriem diskriminácie žien** a **Istanbulský Dohovor**.

Slovenská republika už v roku 1993 prijala najvýznamnejší medzinárodný dokument podpory a ochrany ľudských práv žien, ktorým je nesporne **Dohovor odstránení všetkých foriem diskriminácie žien** (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, ďalej len CEDAW). Patrí medzi najefektívnejšie nástroje a mechanizmy zamerané na odstránenie diskriminácie žien a dosiahnutie rodovej rovnosti.

„Jeho inovatívnosť spočíva aj v tom, že „[...] je to prvý a jediný ľudsko-právny dohovor, ktorý zmluvným štátom ukladá povinnosť zmeniť a zrušiť spoločenské postoje a kultúrne vzorce a praktiky, ktoré sú založené na koncepte podriadenosti alebo nadriadenosti jedného z pohlaví.“⁹ (Schöpp – Schilling, 2007:6)

Rovnako dôležitý dokument je Istanbulský dohovor, ktorý sa usiluje zabezpečiť, aby ženy a dievčatá nemuseli žiť v strachu z násilia. Je to zaužívaný názov pre *Dohovor Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácomu násiliu a boji proti nemu*. V roku 2011 Slovenská republika podpísala Istanbulský Dohovor, čím vyjadrila súhlas s jeho obsahom a prejavila vôľu dokument ratifikovať. Ratifikáciou sa štáty zaväzujú ustanovenia dohovoru realizovať v praxi. Slovenská republika však do dnešného dňa Istanbulský Dohovor neratifikovala.

Istanbulský Dohovor si (podobne ako CEDAW) stanovuje ako jeden zo svojich základných cieľov (čl. 1, ods. b) odstránenie všetkých foriem diskriminácie žien a podporu rodovej rovnosti.

⁹Mesochoritsová, A.; Zezulová – Jablonická, J. (eds.) a kol. aut.: Štandardy kvality rodového vzdelávania – východiská a výzvy, Centrum vzdelávania MPSVR SR, Bratislava, 2014.

„Istanbulský dohovor rovnako zdôrazňuje, že násiliu na ženách možno predchádzať iba v spoločnosti, ktorá nebude systematicky diskriminovať ženy a v ktorej si ženy a muži budú rovní.“¹⁰ Preto aj za jeden zo základných pilierov na ktorých je dohovor postavený je práve oblasť prevencie.

CEDAW aj Istanbulský Dohovor sa venujú vo vybraných článkoch prevencii rodovo podmieneného násilia páchaného na ženách, pričom východiskovým bodom je **vždy** odstránenie diskriminácie žien a dosiahnutie rodovej rovnosti.

Pozornosť budeme venovať najmä trom vybraným oblastiam prevencie:

zvyšovanie
povedomia
v spoločnosti

rodovo
citlivé
vzdelávanie

výcvik
odborníčov a
odborníkov

CEDAW A GREVIO VÝBOR

Predtým ako si priblížime jednotlivé články zamerané na prevenciu, pokladáme za nevyhnutné vysvetliť význam a činnosť jednotlivých výborov. Právomoci a funkcie CEDAW Výboru a GREVIO Výboru Istanbulského Dohovoru sú v rôznych diskusiách mnohokrát zavádzajúce a nepravdivé s cieľom šíriť paniku o kompetenciách daných výborov.

Od predstavenia Výborov prejdeme ku konkrétnym ukážkam práce Výborov pre jednotlivé krajiny, aby mal čitateľ a čitateľka predstavu a fungovaní a prínose týchto orgánov.

¹⁰ Mesochoritsová, A. a kol. : Otázky a odpovede o Istanbulskom dohovore, 2017, Možnosť voľby. Dostupné na: <http://moznostvolby.sk/otazky-a-odpovede-o-istanbulskom-dohovore/#dohovor-a-rodova-rovnost>

Výbor OSN pre odstránenie diskriminácie žien (CEDAW Výbor) dohliada na účinnú implementáciu CEDAW-u a monitorovanie pokroku pri jeho plnení. V článkoch 17 až 22 sa dozviete o zriadení daného výboru a výkone činnosti. CEDAW Výbor je volený na štyri roky a má 23 členov a členiek z rôznych krajín, expertiek a expertov v oblasti ľudských práv žien.

Adriana Mesochoritsová vypracovala štúdiu *Ženské práva sú ľudské práva: Významné míľniky ľudských práv žien v systéme OSN*, v ktorej okrem iného približuje aj prácu CEDAW Výboru.

Jednou z hlavných úloh CEDAW Výboru je dohľad nad plnením záväzkov zmluvných štátov, a to najmä posudzovaním periodických správ jednotlivých zmluvných štátov o „legislatívnych, súdnych, administratívnych alebo iných opatreniach, ktoré prijali za účelom uvedenia ustanovení Dohovoru do života, a o pokroku, ktorý sa v tomto smere dosiahol“ (čl. 18).

Článok 18 stanovuje pravidlá pre predkladanie periodických správ zmluvnými štátmi a to spravidla do jedného roka po nadobudnutí platnosti CEDAW-u, a potom každé štyri roky, alebo kedykoľvek o to Výbor požiada.

CEDAW Výbor preskúma a vyhodnotí každú správu a následne zasiela štátu doplňujúce otázky (tzv. List of issues and questions) a informácie podrobne prerokuje počas tzv. Konštruktívneho dialógu s delegáciou zmluvného štátu. Ďalší zdroj informácií pre Výbor môžu byť tzv. Tieňové správy, ktoré zvyknú vypracovať mimovládne organizácie. Tieňové správy obsahujú doplňujúce informácie, ktoré môžu byť pre Výbor zdrojom dôležitých informácií. Po konštruktívnom dialógu s vládou, ktorá správu predkladala, CEDAW Výbor vypracuje a zverejní svoje tzv. Záverečné zistenia.

„V Záverečných zisteniach zhodnotí situáciu, upozorní na prípadné zlyhania štátu v ochrane ľudských práv žien a pretrvávajúce závažné nedostatky v účinnom uplatňovaní práv žien, odporučí konkrétnu nápravu (opatrenia) a vyzve príslušnú vládu, aby zabezpečila riadne plnenie záväzkov vyplývajúcich z Dohovorom. Vlády by mali uskutočniť nápravu a začať realizovať konkrétne opatrenia. O charaktere

týchto nápravných opatrení musia pri predkladaní ďalšej periodickej správy informovať CEDAW Výboru.“¹¹

CEDAW Výbor vydáva aj tzv. Všeobecné odporúčania, ktoré sa považujú tzv. „soft law“, čiže nie právne záväzné, i keď „CEDAW Výbor spoločne s inými ľudsko-právnymi výbormi od zmluvných štátov očakávajú, že ich príjmu a budú ich implementovať ako prejav dobrej vôle“ (Schöpp – Schilling, 2011:16)

GREVIO Výbor

Vyhodnocovací orgán pre Istanbulský Dohovor vznikol po dôslednej analýze iných ľudsko-právných dohovorov. Rada Európy ako najúčinnjší systém monitorovania „zvolila totožný mechanizmus, ako má Dohovor Rady Európy o opatreniach proti obchodovaniu s ľuďmi, ktorý SR ratifikovala už v roku 2007“¹³.

Monitorovací systém Istanbulskeho dohovoru pozostáva z dvoch zložiek. V prvom rade je to Skupina expertiek a expertov pre boj proti násiliu na ženách a domácejmu násiliu (GREVIO) a druhá zložka je Výbor zmluvných strán. Výbor zmluvných strán pozostáva zo zástupkýň a zástupcov jednotlivých krajín - zmluvných strán, s cieľom zaistiť rovnú účasť krajín v rozhodovacích procesoch.

Výbor zmluvných strán následne volí expertov a expertky, ktorý budú tvoriť GREVIO Výbor (minimálne 10 členov a členiek najviac 15). Do GREVIO Výboru sú zvolení kvalifikovaní odborníci a odborníčky členských krajín, ktorí majú prax v oblasti rodovej rovnosti, násilia na ženách a domáceho násilia.

Podobne ako pri CEDAW-e, zmluvné strany Istanbulskeho Dohovoru sú povinné vypracovať správu ako je Dohovor uplatňovaný v praxi.

¹¹Mesochoritsová, A.: Ženské práva sú ľudské práva: Významné míľníky ľudských práv žien v systéme OSN, 2018. Dostupné na: <http://moznostvolby.sk/category/publikacie-ludske-prava-zien-a-rodova-rovnost-nasilie-pachane-na-zenach/>

¹³Mesochoritsová, A. a kol. : Otázky a odpovede o Istanbulskom dohovore, 2017, Možnosť voľby. Dostupné na: <http://moznostvolby.sk/otazky-a-odpovede-o-istanbulskom-dohovore/#vyhodnocovanie-dohovoru-na-slovensku>

Čl. 68 Istanbulskeho Dohovoru: „Zmluvné strany predložia generálnemu tajomníkovi Rady Európy, na základe dotazníka pripraveného GREVIO, správu o legislatívnych a iných opatreniach na uplatňovanie ustanovení tohto dohovoru, na posúdenie prostredníctvom GREVIO.“

Následne GREVIO posudzuje správy o uplatňovaní dohovoru a vypracúva odporúčania, ktoré majú pomôcť efektívnejšiemu napĺňaniu cieľov dohovoru. GREVIO počas procesu posudzovania správy vedie s krajinou dialóg. čl. 68 odsek 5: **„GREVIO môže pre každé kolo hodnotenia prijať dotazník, ktorý slúži ako základ hodnotenia implementácie dohovoru zmluvnými stranami.“** Dialóg vedený s konkrétnymi krajinami pomáha k tomu, aby štáty dostali konkrétne odporúčania GREVIO Výboru o tom, aké opatrenia je potrebné prijať.

Monitorovací proces nie je jednostranný akt zo strany GREVIO, rovnako sú zapojené aj parlamenty zmluvných strán a Parlamentné zhromaždenie Rady Európy. „Rada Európy tak zdôrazňuje úlohu zákonodarných orgánov v napĺňaní cieľov Istanbulskeho dohovoru.“¹⁴ Ako sme spomínali pri CEDAW-e, aj pre GREVIO sú mimovládne organizácie, občianska spoločnosť a inštitúcie na ochranu ľudských práv významným zdrojom informácií.

¹⁴Mesochoritsová, A. a kol. : Otázky a odpovede o Istanbulskom dohovore, 2017, Možnosť voľby. Dostupné na: <http://moznostvolby.sk/otazky-a-odpovede-o-istanbulskom-dohovore/#vyhodnocovanie-dohovoru-na-slovensku>

ZVYŠOVANIE POVEDOMIA V SPOLOČNOSTI

„...prekonanie nerovnosti a nedemokratických rodových vzťahov nie je výlučne vecou žien, ale musí byť aj vecou mužov a úlohou celej spoločnosti. Kto chce meniť rodové vzťahy, potrebuje získať pre túto zmenu mužov, potrebuje získať celú spoločnosť.“¹⁵

Ak chceme pre zmenu získať celú spoločnosť musíme sa sústrediť na zvyšovanie povedomia, čo je kľúčový prvok prevencie násilia. Cieľom kampaní a rôznych aktivít zameraných na zvyšovanie povedomia je zlepšiť informovanosť verejnosti o násilí na ženách, odstraňovanie nebezpečných a zraňujúcich mýtov, ktoré v spoločnosti pretrvávajú, jasné pomenovanie príčin rodovo podmieneného násilia. Zmeniť povedomie celej spoločnosti o násilí páchanom na ženách sa vždy musí opierať o myšlienky rodovej rovnosti a nulovej tolerancie akéhokoľvek násilia.

Článok 13 Istanbulskeho Dohovoru:

1 Zmluvné strany podporia a uskutočnia na pravidelnej báze a na všetkých úrovniach kampane alebo programy zvyšujúce povedomie, a to aj v spolupráci národnými inštitúciami pre ľudské práva a orgánmi rovnakého zaobchádzania, občianskou spoločnosťou a mimovládnyimi organizáciami najmä ženskými organizáciami, ak je to primerané, aby zvýšili medzi širokou verejnosťou povedomie a porozumenie o rôznych prejavoch všetkých foriem násilia v rámci rozsahu pôsobnosti tohto dohovoru, ich následkoch na deti, ako aj o potrebe predchádzania takéhoto násilia medzi širokou verejnosťou.

¹⁵ Mesochoritsová, A.: Ženské práva sú ľudské práva: Významné milníky ľudských práv žien v systéme OSN, 2018. Dostupné na: <http://moznostvolby.sk/category/publikacie-ludske-prava-zien-a-rodova-rovnost-nasilie-pachane-na-zenach/>

V tejto kapitole uvidíme príklady zrealizovaných kampaní, pričom informácie budeme čerpať najmä zo Záverečných zistení GREVIO Výboru pre jednotlivé krajiny.

GREVIO Výbor v Záverečných odporúčaniach pre Portugalsko¹⁶ z roku 2019 uviedlo, že Portugalsko je jednou z krajín EÚ, ktorá zaznamenala najvýraznejší nárast v informovanosti o opatreniach zavedených na prevenciu násilia páchaného na ženách. Prieskum ukázal, že až 70% opýtaných žien nedávno videlo alebo počulo o kampaniach na zvýšenie povedomia o násilí.

Napriek tomu, je GREVIO Výbor v prípade Portugalska: „znepokojený nedostatkom údajov, ktoré by zobrazovali vnímanie násilia páchaného na ženách. Dostupné štúdie naznačujú, že stereotypy a postoje ospravedlňujúce násilie na ženách stále pretrvávajú“. GREVIO z toho dôvodu „odporúča rozvíjať ciele kampane, ktoré by mali čeliť patriarchálnym postojom a stereotypom, ktoré prispievajú k prijatiu násilia“.

Článok 13 Istanbulskeho Dohovoru hovorí: „**aby zvýšili medzi širokou verejnosťou povedomie a porozumenie o rôznych prejavoch všetkých foriem násilia**“¹⁷. Je potrebné, aby si kampane na šírenie povedomia kládli za cieľ dosiahnuť **porozumenie** o násilí a jeho príčinách. Obsah kampaní je kľúčový, aby nenastala situácia, že spoločnosť vie o prevalenci násilia na ženách, ale nerozumejú príčinám.

¹⁶ GREVIO's (Baseline) Evaluation Report PORTUGAL, 2019. s 31, Dostupné na: <https://rm.coe.int/grevio-reprt-on-portugal/168091f16f>

¹⁷ Istanbulský Dohovor - Celé znenie, Dostupné na: <http://moznostvolby.sk/dohovor-rady-europy-o-predchadzani-nasiliu-na-zenach-a-domacemu-nasiliu-a-o-boji-proti-nemu-i-cele-znenie/>

V rakúsku v rámci zvyšovania povedomia prebiehala kampaň „*Living FREE of violence - A campaign to prevent violence against women and children*“¹⁸, čo v slovenskom preklade znamená „Život bez násilia“.

*Prečo má kampaň
„klietku“ ako
symbol?*

Rozbitá klietka symbolizuje možnosť vystúpiť z násilnej situácie. Zámerom symbolu je povzbudiť všetkých, ktorých sa to týka, aby opustili násilné prostredie alebo násilný vzťah, aby metaforicky „rozbili klietku“. Cieľom kampane je poukázať, že existuje pomoc, napríklad bezplatné tiesňové linky pre ženy, a mnoho ďalších inštitúcií na ochranu pred násilím.

Nemenej dôležitá symbolika kampane je: „rozbítá klietka zároveň naznačuje, že jej opustenie **vyžaduje veľa sily**. Mnohým ženám a deťom, ktoré zažívajú

¹⁸http://www.gewaltfreileben.at/en/?fbclid=IwAR3VsneZcV-WSgKu5_NyJlpPXstIH_eE7gPRPztA-duZCTOs1I5bCEuZs38

násilie, sa zdá, že situácia nemá východisko.¹⁹ Kampaň „Život bez násilia“ bola posudzovaná aj GREVIO Výborom, pričom viedol s krajinou dialóg.

„Pri posudzovaní musí GREVIO viesť s krajinou dialóg. Vďaka monitorovaciemu konaniu získajú zmluvné štáty veľmi konkrétne usmernenia „šité na mieru“ konkrétnej krajine, čo im umožní efektívne odstraňovať nedostatky.“

GREVIO Výbor v Záverečných zisteniach pre Rakúsko v roku 2017, ocenilo rakúske kampane, ktoré sa zamerali na viditeľnosť násilia a kládli si za cieľ scitlivovať verejnosť aj odborníkov a odborničky na násilie páchané na ženách. Počas evaluačnej návštevy v Rakúsku, GREVIO Výbor: „obzvlášť ocenil rakúske orgány za komplexnú a dobre koncipovanú kampaň „Living free of violence“ (Život bez násilia).“²⁰ Počas prebiehajúcich diskusií rôzne zúčastnené strany označili túto kampaň ako dôležitú a úspešnú iniciatívu. Komisia zhodnotila, že témy ktorým sa kampaň venovala jednoznačne zvýšili povedomie v spoločnosti a nepochybne prispeli aj k rozpoznávaniu násilia na ženách.

Komisia dospela aj k záveru, že „ani jedna z uskutočnených kampaní nebola evaluovaná, čo vylúčilo možnosť robiť akékoľvek závery o ich vplyve“.

Ďalšie dôležité usmernenie zo strany GREVIO Výboru, je zamerané na „potrebu zdôrazniť v kampaniach na zvyšovanie povedomia práve základné príčiny násilia páchaného na ženách. GREVIO v tejto súvislosti vyzýva rakúske authority, **aby uznali rodové nerovnosti ako hlavnú príčinu násilia páchaného na ženách**, a aby sa to premietlo aj v kampaniach. Rovnako GREVIO vyzýva Rakúsko, aby prijalo opatrenia na zvýšenie rodovej rovnosti, nie len zmenou a

¹⁹<http://www.gewaltfreileben.at/es/>

²⁰GREVIO's (Baseline) Evaluation Report AUSTRIA, 2017. s 26, Dostupné na: <https://rm.coe.int/grevio-report-austria-1st-evaluation/1680759619>

úpravami legislatívy, ale prostredníctvom zvyšovania povedomia, vzdelávania spoločnosti a kultúrnou zmenou.“²¹

Na príklade kampaní z Rakúska aj Portugalska vidíme potrebu zdôrazňovať a jasne pomenovať hlavnú príčinu násilia na ženách – **rodové nerovnosti**.

Skutočnosť, že Slovenská republika stále neratifikovala Istanbulský Dohovor je ovplyvnená najmä tým, že politická reprezentácia aj kvôli tlaku konzervatívnych skupín, nedokázala označiť za hlavnú príčinu násilia rodové nerovnosti medzi mužmi a ženami.

Na podporu ratifikácie Istanbulskeho Dohovoru na Slovensku prebiehali kampane realizované neziskovou organizáciou *Možnosť voľby*. Cieľom kampane bolo šíriť pravdivé informácie ohľadom Istanbulskeho Dohovoru, ktoré boli spracované zrozumiteľnou a zaujímavou formou, napr. v podobe infografík, rôznych videí²², ktorými vysvetlili prínos Istanbulskeho Dohovoru a závažnosť problému násilia na ženách. Mottom kampane z roku 2017 bolo „Odzvoňme násiliu - Podporíme Istanbulský Dohovor“, čím mobilizovali širokú verejnosť. V danej kampani aktívnu rolu hrali najmä muži (aj mnohí známi muži), ktorí hovorili nie násiliu.

²¹ GREVIO's (Baseline) Evaluation Report AUSTRIA, 2017. s 26, Dostupné na: <https://rm.coe.int/grevio-report-austria-1st-evaluation/1680759619>

²² <http://moznostvolby.sk/odzvonme-nasiliu-na-zenach-podporime-istanbulsky-dohovor/>

Ako uviedol GREVIO Výbor v odporúčaníach pre Rakúsko, medzi dostupné opatrenia patrí aj **kultúrna zmena**.

Už prijatím CEDAW- u sa Slovenská republika zaviazala presadzovať, čl. 5 časť a)

Štáty, zmluvné strany, prijímú všetky príslušné opatrenia:

a) na zmenu spoločenských a kultúrnych zvyklostí, pokiaľ ide o chovanie mužov a žien, s cieľom dosiahnuť odstránenie predsudkov a zvykov a všetkých iných praktík založených na myšlienke podradenosti a nadradenosti niektorého z pohlaví alebo na stereotypných úlohách mužov a žien;

To znamená, že štáty nemajú len odstraňovať diskrimináciu, ale aj príčiny diskriminácie žien a rodovej nerovnosti –všetky rodovo stereotypné predstavy, predsudky a názory o ženách a mužoch, o ich rozdielnych schopnostiach a možnostiach, ktoré odkazujú ženy do pozície „tých druhých“ a sú základom nerovnosti medzi mužmi a ženami. (Mesochoritsová, 2013)

VŠEOBECNÉ ODPORÚČANIE Č. 35 O RODOVO PODMIENENOM NÁSILÍ PÁCHANOM NA ŽENÁCH

CEDAW Výbor vo *Všeobecnom odporúčaní č. 35 o rodovo podmienenom násilí páchanom na ženách*, ktoré aktualizuje všeobecné odporúčanie č.19 a v časti Prevenia odporúča zmluvným štátom implementovať preventívne opatrenia:

ii: „Programy na zvyšovanie povedomia, ktoré podporujú chápanie rodovo podmieneného násillia páchaného na ženách ako spoločensky neakceptovateľného a škodlivého fenoménu, a ktoré poskytujú informácie o dostupných legislatívnych nástrojoch na ochranu pred násilím a povzbudzujú ohlasovanie násillia a zaangažovanie sa okolia; ďalej programy, ktoré riešia stigmatizáciu obetí/žien, ktoré zažili alebo zažívajú násillie a búrajú všeobecne rozšírené obviňujúce presvedčenia, podľa ktorých sú ženy zodpovedné za svoju vlastnú bezpečnosť a za násillie, ktoré zažili alebo zažívajú. Tieto programy by sa mali zamerať na ženy a mužov zo všetkých vrstiev spoločnosti; na ľudí vo vzdelávacích inštitúciách, v zdravotníckych a sociálnych službách, v orgánoch činných v trestnom konaní a ďalších profesiách a na inštitúcie zapojené do prevencie násillia alebo ochrany pred násilím; vrátane tých na lokálnej úrovni; rovnako by mali byť zamerané na predstaviteľov a predstaviteľky náboženských a tradičných komunít; a na páchatel'ov akýchkoľvek foriem rodovo podmieneného násillia s cieľom predchádzať jeho opakovaniu.“²⁴

Programy, ktoré „povzbudzujú ohlasovanie násillia,“ prebehli aj vo Švédsku, samotná polícia pripravila kampaň „Come to us“ (Príď k nám) zameranú na povzbudzovanie ohlasovania násillia a zaangažovanosť okolia.

²⁴ Všeobecné odporúčanie CEDAW Výboru č. 35: Rodovo podmienenom násilí páchanom na ženách, Dostupné na: <http://moznostvolby.sk/cedaw-vseobecne-odporucanie-c-35-o-rodovo-podmienenom-nasili-pachanom-na-zenach/>

Kampaň sa sústredila na dôležitosť nahlasovania trestných činov ako domáce násilie, nútené manželstvá a násilné činy zo cti. Spracovali ju v 18-tich jazykoch a sprostredkovali informácie ako dané trestné činy nahlasovať, verejnosť oboznámili s tým ako vyzerá vyšetrowanie v prípadoch násilia a aká typ pomoci je dostupný pre obeť.

GREVIO Výbor v Záverečných zisteniach pre Švédsko v roku 2017, na spomínanej kampani víta práve „snahu osloviť obeť násilia aj širokú verejnosť, a dodáva, že daná kampaň môže pozitívne ovplyvniť počet nahlásených prípadov“²⁵. Avšak, čo je dôležité pre Švédsko aj iné krajiny je práve upozornenie Výboru, že takéto kampane „musia prebiehať v súlade so zvýšeným úsilím primerane a účinne reagovať na vyšší počet nahlásených prípadov“.

V posledných rokoch bola kritizovaná kapacita švédskych orgánov činných v trestnom konaní ktoré vyšetrowali a stíhali nahlásené znásilnenia a iné formy násilia páchaného na ženách. Ako reakcia na kritiku, švédska vláda zaviedla opatrenia na zvýšenie kapacity zložiek činných v trestnom konaní.

GREVIO upozorňuje na „nebezpečenstvo spojené s tým, keď orgány činné v trestnom konaní nie sú schopné reagovať rýchlo a profesionálne na podané oznámenia. Výsledkom podobných kampaní s cieľom povzbudiť ženy nahlasovať násilie bude sekundárna viktimizácia, a z dlhodobého hľadiska riskujú, že obeť násilia odradia od nahlásenia trestných činov“.

Na tomto príklade vidíme dôležitosť komplementarity výkladu a uskutočňovania krokov z Istanbulskeho Dohovoru, konkrétne opatrenia sa musia implementovať vo vzájomnom súlade. Obzvlášť kampane realizované na zvýšenie ohlásení násilia musia mať na zreteli možné negatívne následky, ktoré spôsobí nedostatočná kapacita odborne vyškolených pracovníkov a pracovníčok v trestnom konaní.

²⁵ GREVIO's (Baseline) Evaluation Report SWEDEN, 2019. Dostupné na: <https://rm.coe.int/grevio-inf-2018-15-eng-final/168091e686>

ANGAŽOVAŤ A PRIPRAVENOSŤ

Sociologička Barbora Holubová vypracovala „Správa o násilí páchanom na ženách na Slovensku za roky 2012 a 2013“²⁶, v ktorej sú spracované dáta z Celoeurópskeho výskumu: Násilie na ženách, 2012 Agentúra Európskej únie pre základné práva. V súvislosti s oblasťou zvyšovania povedomia by sme chceli upriamiť pozornosť na časť: „Dôvody nekontaktovania polície v dôsledku najzávažnejšieho fyzického a/alebo sexuálneho partnerského násillia počas života ženy“.

Dôvody nekontaktovania polície v dôsledku najzávažnejšieho fyzického a/alebo sexuálneho partnerského násillia počas života ženy (v %, viacnásobné odpovede)	
Poradila som si s tým sama/oslovila som kamaráta/kamarátku/vyriešila som to v rodine	31
Strach z páchatela, z pomsty	23
Hanba, rozpaky, nechcela som, aby o tom ktokoľvek vedel	23
Nechcela som, aby to niekto vedel/ chcela som to udržať v tajnosti	22
Myslela som si, že s tým aj tak nič neurobia	21
Tomu, čo sa mi stalo, som neprikladala veľký význam/nebolo to pre mňa závažné/vôbec mi to nenapadlo	17
Myslela som si, že by s tým aj tak nič nemohli urobiť	11
Nechcela som, aby bol útočník zatknutý alebo aby mal problémy s políciou	11
Nechcela som, aby náš vzťah skončil	11
Aj tak by mi nikto neveril	9
Partner, alebo niekto iný mi v tom zabránil alebo ma od toho odhovril	6
Myslela som si, že to bola moja vina	4
Bola som citovo príliš rozrušená na to, aby som kontaktovala políciu	3
Bála som sa, že prídem o deti	3
Pomoc som vyhľadala na inom mieste	3
Iný dôvod	3
Nieko iný to nahlásil, alebo polícia sa o tom dozvedela sama	1

Zdroj: Agentúra Európskej únie pre základné práva, Násilie na ženách: Celoeurópsky výskum, IN: HOLUBOVÁ, B. (2014): Správa o násilí páchanom na ženách na Slovensku za roky 2012 a 2013

„Dôvodmi nekontaktovania polície v dôsledku najzávažnejšieho fyzického a/alebo sexuálneho incidentu zo strany partnera označovali ženy najčastejšie možnosť, že „si s tým poradila sama/oslovila som kamaráta/kamarátku/vyriešila

²⁶ HOLUBOVÁ, B. (2014): Správa o násilí páchanom na ženách na Slovensku za roky 2012 a 2013, Inštitút pre výskum práce a rodiny, Bratislava 2014, s 38. Dostupné na: <http://www.ceit.sk/IVPR/images/IVPR/vyskum/2014/Holubova/2287.pdf>,

som to v rodine“ (31%). Pre ženy je teda z rôznych dôvodov násilie zo strany manžela ešte súkromnou vecou, s ktorou sa skôr obracajú na svojich blízkych, ako na políciu. Dôvodom môže byť aj pomerne nízka dôvera voči polícii ako celku alebo voči jej postupom. Svedčia o tom aj ďalšie, najčastejšie uvádzané dôvody nekontaktovania polície: „hanba, rozpaky, nechcela som, aby o tom ktokoľvek vedel“ (23%), spolu so „strach a pomsta páchatel'a“(23%).“ 21% opýtaných žien si myslí, že by s tým polícia aj tak nič neurobila.

Všeobecné odporúčanie č. 35: „...zaangažovanie sa okolia; ďalej programy, ktoré riešia stigmatizáciu obetí/žien, ktoré zažili alebo zažívajú násilie a búrajú všeobecne rozšírené obviňujúce presvedčenia, podľa ktorých sú ženy zodpovedné za svoju vlastnú bezpečnosť a za násilie, ktoré zažili alebo zažívajú.“²⁷

Aj z citovanej časti Všeobecného odporúčania č. 35 vidíme potrebu zangažovanosti okolia a rovnako závery vyššie spomínaného výskumu deklarujú, že zamerať sa na angažovať a pripravenosť „okolia“ ženy (ako kamarátky/kamaráti, blízka rodina) je nesmierne dôležité. Reakcia okolia vie byť rozhodujúca a určiť ďalšie smerovanie pre ženu, ktorá zažíva násilie.

„...hanba, rozpaky, nechcela som, aby o tom ktokoľvek vedel“ je ďalší z uvedených dôvodov nekontaktovania polície. Samotné ženy v násilných vzťahoch musia byť prijímateľkami kampaní zameraných na elimináciu mýtov a stereotypov o násilí, aby vedeli, že za násilie je vždy zodpovedný len ten kto ho pácha. Samotné ženy za násilie nenesú žiadnu zodpovednosť.

²⁷ Všeobecné odporúčanie CEDAW Výboru č. 35: Rodovo podmienenom násilím páchanom na ženách, Dostupné na: <http://moznostvolby.sk/cedaw-vseobecne-odporucanie-c-35-o-rodovo-podmienenom-nasilii-pachanom-na-zenach/>

Programy na zvyšovanie povedomia, by sa mali zamerat' na ženy a mužov zo všetkých vrstiev spoločnosti a:

samotnú
ženu

jej blízke
okolie

odborníkov a
odborničky

Aj Slovenská republika sa musí poučiť z odporúčania GREVIO výboru pre Švédsko, v ktorom upozorňuje na nebezpečenstvo spojené s neprofesionálnym jednaním polície v prípadoch ohlásenia násilia. Až „21% opýtaných žien si myslí, že by s tým polícia aj tak nič neurobila“ svedčí v nízku dôveru polície a prípadnej adekvátnej pomoci. Na Slovensku sú známe prípady, kedy polícia ohlásené násilie podcenila a vyhodnotila nesprávne. V prípade tzv. tušickej tragédie to skončilo smrťou dvoch detí.²⁸

Prínos ľudskoprávných dokumentov a dohovorov k riešeniu problematiky násilia páchaného na ženách:

„Tento prípad sa týkal známej tzv. tušickej tragédie. Sťažovateľka dňa 2. novembra 2002 podala trestné oznámenie na svojho manžela za fyzické napadnutie a bitie elektrickým káblom, pričom uviedla, že manžel ju dlhodobo týra Zároveň predložila aj lekársku správu na základe ktorej sa predpokladala jej práceneschopnosť v trvaní 7 dní. Následne v polovici novembra prišla aj s manželom na políciu a chcela zobrať svoje podanie späť. Službu konajúci policajti im odporučil, aby doložila lekársku správu, podľa ktorej jej práceneschopnosť netrvala viac ako 6 dní. Takúto správu sťažovateľka doplnila 21 novembra 2002. Na základe toho bola vec posúdená ako priestupok a polícia vec odložila. V noci z 26. na 27. decembra 2002 telefonovali na políciu sťažovateľka aj jej príbuzná s tým, že manžel sťažovateľky má strelnú zbraň a vyhráža sa zabitím seba i detí. Zároveň žiadali, aby prišla policajná hliadka. Tá prišla a odviezla sťažovateľku do domu jej rodičov a požiadala ju, aby nasledujúce ráno prišla kvôli spracovaniu záznamu o incidente. Manžel sťažovateľky miesto opustil ešte pred príchodom vyslanej policajnej hliadky. Dňa 27. decembra sťažovateľka v sprievode svojho brata navštívila miestnu políciu a 31. decembra ráno políciu v okresnom meste. Tam spomenula aj svoje podanie z 2. novembra 2002 a opísala aj incident z noci 26. a 27. decembra. Dopoludnia 31. decembra medzi 11.00 a 11.15 manžel sťažovateľky zastrelil nelegálne držanou strelnou zbraňou obe ich deti i seba.“

Autorky: Hana Magurová, Zuzana Magurová

²⁸Magurová, Z., Magurová, H.: Prínos ľudskoprávných dokumentov a dohovorov k riešeniu problematiky násilia páchaného na ženách, 2018, s.12. Dostupné na: <http://moznostvolby.sk/prinos-lyudskopravných-dokumentov-a-dohovorov-k-rieseniu-problematiky-nasilia-pachaneho-na-zenach/>

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky vo svojej kampani zameranej na scitlivenie mladých ľudí na problematiku sexuálneho násilia kriticky zhodnotilo:

„...znásilnenie je mimoriadne závažný zločin, ktorého páchatelia si zaslúžia potrestanie a obeť zasa musia dostať potrebnú pomoc, skutočnosť však vyzerá inak. Svedčí o tom nepomer počtu spáchaných a stíhaných sexuálnych útokov, nedostatok adekvátnej podpory okolia a špecializovaných služieb pre osoby, ktoré zažili sexuálne násilie.“²⁹

KAMPANE ZAMERANÉ NA NOVÉ FORMY NÁSILIA

V rámci kampaní a aktivít na zvyšovanie povedomia je potrebné informovať aj o nových formách násilia. Napríklad, Dánsko sa v kampaniach na zvyšovanie povedomia v spoločnosti zameralo aj na tzv. nové formy násilia ako napr. stalking – prenasledovanie a „Dating violence“ - násilie počas randenia. V rámci kampaní sa pri forme násilia ako stalking a znásilnenie boli cieľovou skupinou odborníčky a odborníci pracujúci v téme, predovšetkým na orgány činné v trestnom konaní a sociálne pracovníčky a pracovníkov.

GREVIO Výbor v Záverečných zisteniach pre Dánsko v tejto súvislosti „oceňuje, že snahy zvýšiť povedomie o rôznych formách násilia boli zamerané na širokú verejnosť, ale aj na odborníčky a odborníkov. Zvýšenie povedomia o špecifických formách násilia ako stalking medzi odborníkmi a odborníčkami viedlo k zlepšeniu reakcií na toto násilie“³⁰. Prínos daného opatrenia je viditeľný najmä v súvislosti s orgánmi činnými v trestnom konaní, keďže uvedené nové formy násilia nie sú súčasťou ich výcviku.

²⁹ <https://www.zastavmenasilie.gov.sk/news/pretoze-hovorim-nie/>

³⁰ GREVIO's (Baseline) Evaluation Report DENMARK, 2017, s 26. Dostupné na: <https://rm.coe.int/grevio-first-baseline-report-on-denmark/16807688ae>

INTERSEKCIONÁLNA DISKRIMINÁCIA

CEDAW Dohovor chráni všetky ženy.

„Dohovor nerobí rozdiely medzi jednotlivými ženami, alebo skupinami žien, ale chráni všetky ženy pred diskrimináciou, pričom ale zohľadňuje faktor možnej viacnásobnej diskriminácie.“³¹

Pri tvorbe kampaní sa okrem obsahu musíme sústrediť aj na cieľové skupiny, ktoré okrem odbornej a laickej verejnosti, odborníkov a odborníčok tvoria aj samotné ženy. Ako cieľovú skupinu nesmieme vynechať zvlášť zraniteľné skupiny žien, ktoré môžu čeliť viacnásobnej diskriminácii. Problematiku viacnásobnej diskriminácie uvedieme na príklade Švédska, ktoré je multikultúrna krajina, kde žijú rôzne národnostné, etnické menšiny a rôzne iné menšinové, marginalizované skupiny.

GREVIO Výbor vo svojich Záverečných zisteniach pre Švédsko, po dôslednej analýze kampaní na šírenie povedomia, pripomenul potrebu chrániť všetky ženy pred rizikami viacnásobnej diskriminácie. GREVIO výbor vo svojich odporúčaniach pre Švédsko zdôrazňuje „potrebu prispôbiť aktivity zamerané na zvyšovanie povedomia osobitým potrebám žien, ktoré sú alebo môžu byť vystavené intersekcionalnej diskriminácii, obzvlášť pri zdravotnom znevýhodnení alebo statusu národnostnej/etickej menšiny“. Informácie, ktoré sú šírené majú byť relevantné aj vzhľadom na výzvy, ktorým čelia. GREVIO „vyzýva, aby boli potreby marginalizovaných skupín žien, Rómskej menšiny (spomína aj skupinu závislých žien a deti ako svedkov/svedkyne násilia) cieľom kampaní“.³²

³¹ Mesochoritsová, A.: Ženské práva sú ľudské práva: Významné míľníky ľudských práv žien v systéme OSN, 2018. Dostupné na: <http://moznostvolby.sk/category/publikacie-ludske-prava-zien-a-rodova-rovnost-nasilie-pachane-na-zenach/>

³² GREVIO's (Baseline) Evaluation Report SWEDEN, 2019. Dostupné na: <https://rm.coe.int/grevio-inf-2018-15-eng-final/168091e686>

Zamerat' aktivity kampaní na špecifické potreby žien, ktoré sú súčasťou etnickej menšiny má opodstanenie aj na Slovensku. Pri tvorbe kampaní zameraných na reprodukčné práva žien, je potrebné zohľadniť aj skúsenosti a špecifické problémy, ktorým sú vystavené Rómske ženy. Známe sú prípady sterilizácie, bez súhlasu samotnej ženy. Nedostupnosť antikoncepcie je v marginalizovaných Rómskych komunitách problém, nie len kvôli vysokej cene ale pretrvávajúcim mýtom a silným patriarchálnym postavením muža v rodine.

Ďalší zaujímavý príklad je špecifická kampaň z Portugalska, počas ktorej boli reflektované potreby žien, ktoré sú vystavené intersekcionalnej diskriminácii a násiliu. Mnohé ženy a dievčatá žijúce v Portugalsku sú pôvodom z Afriky, kde je stále vykonávaná praktika mrzačenia ženských pohlavných orgánov. Vzhľadom na túto skutočnosť, v Portugalsku pripravili kampaň s varovaním o tejto nebezpečnej praktike mrzačenia ženských orgánov. Kampaň bola strategicky umiestnená a viditeľná najmä na letiskách, keďže danú praktiku vykonávajú v krajinách pôvodu. GREVIO Výbor vo svojich Záverečných zisteniach³³, označilo ako „príklad dobrej praxe“ túto špecificky zameranú kampaň, ktorá „šíri povedomie o škodlivosti danej praktiky“.

³³ GREVIO's (Baseline) Evaluation Report PORTUGAL, 2019, s 30. Dostupné na: <https://rm.coe.int/grevio-reprt-on-portugal/168091f16f>

„Je nereálne budovať spoločnosť založenú na princípoch rodovej rovnosti, pokiaľ všetci jej členovia a členky nebudú mať dostatočné znalosti o tejto téme a zvnútornené jej východiská.“³⁵

Spoločnosť, v ktorej budú mať všetci zvnútornené princípy rodovej rovnosti vieme budovať prostredníctvom rodovo citlivého vzdelávania. Vzdelávacie inštitúcie sú miestom, ktoré majú aktívne presadzovať myšlienky rodovej rovnosti, nulovej tolerancie násilia a tým pádom sa spolupodieľať na primárnej prevencii rodovo podmieneného násilia.

Ak, má byť vzdelávanie aktívnym činiteľom prevencie násilia musí byť rodovo citlivé, nemôže reprodukovat' rodovú segregáciu vo vzdelávaní, a v neposlednej rade by malo byť vykonávané pedagogičkami a pedagógmi, ktorí sú nositeľkami a nositeľmi hodnôt rodovej rovnosti.

Istanbulský Dohovor sa téme vzdelávania venuje v článku 14:

1 Zmluvné strany prijímú , ak je to primerané, potrebné kroky na to, aby sa do oficiálnych študijných plánov na všetkých stupňoch vzdelávania začlenili študijné materiály týkajúce sa problematiky rovnoprávnosti mužov a žien, nestereotypných rodových rolí, vzájomného rešpektu, nenásilného riešenia konfliktov v medziľudských vzťahoch, rodovo podmieneného násilia na ženách a práva na nedotknuteľnosť osoby, ktoré sú prispôsobené vyvíjajúcim sa schopnostiam žiakov.

³⁵ Bargerová, Z., Holubová, B., Hrnčárová, N.J., Karlovská, D., Kráľová, S., Magurová, Z., Mesochoritsová, A. (ed.) : Analýza Istanbulského dohovoru vo svetle verejných politik SR, Možnosť voľby o.z. 2016, s 123. Dostupné na: <http://moznostvolby.sk/analyza-istanbulskeho-dohovoru-vo-svetle-verejnych-politik-sr/>

Prvá časť článku 14 sa zameriava na potrebu začlenenia problematiky rovnoprávnosti mužov a žien, nestereotypných rodových rolí a pod. do oficiálnych študijných plánov.

Slovenská republika v súvislosti s oficiálnym vzdelávaním v školách obdržala viaceré odporúčania CEDAW Výboru. V roku 2008 pri posudzovaní SR v súvislosti s odstraňovaním rodovo stereotypných vzdelávacích koncepcií vyjadril „znepokojenie nad pretrváváním rodových stereotypov prevládajúcich v školských učebniciach (...)“. Z tohto dôvodu CEDAW Výbor „vzýva zmluvný štát, aby vypracoval a implementoval komplexné programy v systéme vzdelávania a nabádal masmédiá k podporovaniu kultúrnych zmien týkajúcich sa rolí a povinností pripisovaných ženám a mužom, ako to požaduje článok 5 Dohovoru.“³⁶

CEDAW Výbor taktiež „vzýva zmluvný štát, aby dokončil revíziu školských učebníc za účelom odstránenia rodových stereotypov a podpory rovnocenných pohľadov na roly žien a mužov v rodine a v spoločnosti.“

Príkladom dobrej praxe, zahrnutia témy rodovej rovnosti vo formálnom vzdelávaní je Dánsko³⁷. S cieľom položiť základy spoločnosti založenej na rodovej rovnosti existuje niekoľko iniciatív, ktoré boli prijaté v oblasti vzdelávania. Témy týkajúce sa ľudských práv, rodovej rovnosti, zdravotná a sexuálna výchova **sú súčasťou formálnych učebných osnov pre základné a stredné školy**, čo znamená, že mnohé oblasti výučby požadované v článku 14 Istanbulskeho Dohovoru sú riešené v nejakej forme.

³⁶ Bargerová, Z., Holubová, B., Hrnčárová, N.J., Karlovská, D., Králová, S., Magurová, Z., Mesochoritsová, A. (ed.) : Analýza Istanbulskeho dohovoru vo svetle verejných politik SR, Možnosť voľby o.z. 2016, s 123. Dostupné na: <http://moznostvolby.sk/analyza-istanbulskeho-dohovoru-vo-svetle-verejnych-politik-sr/>

³⁷ Concluding observations on the 8th periodic report of Denmark : Committee on the Elimination of Discrimination against Women, Dostupné na: <https://digitallibrary.un.org/record/791697>

RODOVÁ SEGREGÁCIA VO VZDELÁVANÍ

Ďalším aspektom fungujúceho vzdelávania je aktívna snaha meniť a odstrániť rodovú segregáciu vo vzdelávaní. Momentálne je rodová segregácia problémom vo viacerých krajinách, vrátane Slovenskej republiky. V roku 2015 CEDAW Výbor odporučil Slovenskej republike aby: „prijala opatrenia, vrátane dočasných vyrovnávacích opatrení, na podporu vzdelávania žien a dievčat v netradičných oblastiach, ako je matematika, veda a technika, a urýchlila ustanovovanie žien do najvyšších funkcií v akademických inštitúciách“³⁸.

Cieľom rodovo citlivého vzdelávania nie je len vysoká vzdelanosť žien, ale aj zastúpenie žien v odboroch, ktoré sú stále vnímané ako „tradične mužské“. Za vysokú vzdelanosť žien, CEDAW Výbor chváli Dánsko. Zároveň, v Záverečných zisteniach kritizuje Dánsko za: „pretrvávajúce stereotypné rozhodnutia vo vzdelávaní žien a mužov, čoho výsledkom je nedostatočné zastúpenie žien a dievčat v študijných odboroch, v ktorých tradične dominujú muži, napríklad veda, technológie, inžinierstvo a matematika. CEDAW Výbor vyjadril znepokojenie aj nad nedostatkom magisterských a doktorandských programov v oblasti „Rodové štúdiá“.³⁹

CEDAW Výbor v záverečných zisteniach pre Dánsko: „odporúča zintenzívniť svoje úsilie zamerané na diverzifikáciu voľby akademických a odborných rozhodnutí pre ženy a mužov, dievčatá a chlapcov. Je potrebné prijať ďalšie opatrenia, ktoré by povzbudzovali ženy a mužov, aby si vybrali netradičné oblasti vzdelávania a profesijné dráhy. Napríklad veda a technika pre ženy a pre mužov odporúča zamerať sa na role spojené so starostlivosťou“.

³⁸ Bargerová, Z., Holubová, B., Hrnčárová, N.J., Karlovská, D., Králová, S., Magurová, Z., Mesochořitsová, A. (ed.) : Analýza Istanbulskeho dohovoru vo svetle verejných politik SR, Možnosť voľby o.z. 2016, s 124. Dostupné na: <http://moznostvolby.sk/analyza-istanbulskeho-dohovoru-vo-svetle-verejnych-politik-sr/>

³⁹ Concluding observations on the 8th periodic report of Denmark : Committee on the Elimination of Discrimination against Women, Dostupné na: <https://digitallibrary.un.org/record/791697>

ROLA PEDAGOGIČIEK A PEDAGÓGOV

V oblasti vzdelávania nestačí len meniť študijné plány a osnovy. Informácie musia byť sprostredkované pedagogičkami a pedagógmi, ktorí sú nielen školení v témach rodovej rovnosti a problematike násilia na ženách, ale sú stotožnení s princípmi rodovej rovnosti.

Rakúska vláda podporuje *Centrum pre občianske vzdelávanie* (POLIS), ktoré ponúka širokú škálu brožúr, ktoré obsahujú základné informácie o téme rodovej rovnosti, vrátane informácií o medzinárodných dohovoroch ako Istanbulský Dohovor. POLIS vypracovalo zoznam vhodných materiálov pre rôzne vekové kategórie. Všetky materiály sú dostupné učiteľom a učiteľkám na dobrovoľnej báze. Centrum Polis sa venovalo aj tomu **ako učiť témy rodovej rovnosti a násilia páchaného na ženách v školách**.

Výbor GREVIO v Záverečných zisteniach pre Rakúsko⁴⁰: „oceňuje rakúske úrady za sprístupnenie týchto materiálov s rozsiahlym obsahom učiteľkám a učiteľom“. Avšak, GREVIO výbor poznamenáva, že: „vhodnejšie by bolo, keby tieto témy tvorili súčasť povinných školských osnov. Výbor víta, že vláda v rámci Národnej stratégie o prevencii násilia na školách (2014-2016) vyškolilo jednotlivých vedúcich učiteľov a učiteľky, a do programu zapojilo aj jednotlivých riaditeľov a riaditeľky škôl, aby bolo zabezpečené využívanie spomínaných materiálov.

⁴⁰ GREVIO's (Baseline) Evaluation Report AUSTRIA, 2017. Dostupné na: <https://rm.coe.int/grevio-report-austria-1st-evaluation/1680759619>

*GREVIO Výbor v neposlednom rade berie
na vedomie formálnu povinnosť učiteľov a
učiteľiek presadzovať a podporovať rodovú
rovnosť vo výučbe.*

Táto povinnosť ponúka ďalšiu príležitosť na využívanie dostupných materiálov.“

Učiteľky a učitelia zohrávajú kľúčovú úlohu aj pri identifikácii detí, ktoré žijú v domácnosti, kde sa odohráva násilie, či už ako svedkovia násilia alebo priame obeť. Ich citlivý prístup môže viesť dieťa k tomu, aby sa im zverilo. Je preto nevyhnutné aby im boli poskytnuté potrebné znalosti a tréning, ktorý im umožní zvládnuť situáciu s dieťaťom, ktorého sa to týka. Zo Záverečných zistení vieme, že v Dánsku majú učiteľky a učitelia povinnosť ohlásiť obci, ak majú podozrenie, že dieťa môže byť svedkom násilia alebo priamou obeťou.

SEXUÁLNA VÝCHOVA

V roku 2008 sa CEDAW Výbor vyjadril aj k situácii so sexuálnou výchovou na Slovensku. „Výbor je znepokojený nedostatočným prístupom k sexuálnej výchove na školách, ktorá, ako sa zdá, nenapĺňa potreby dievčat a chlapcov a neprispieva k plneniu povinností zmluvného štátu v tomto smere.“(Záverečné zistenia, 2008)

CEDAW Výbor Slovenskej republiky odporučil: „aby zmluvný štát zabezpečil, že sexuálna výchova bude široko podporovaná na školách a zameraná na dievčatá aj na chlapcov.“ (Záverečné zistenia, 2008)

V prípade Slovenskej republiky sa CEDAW Výbor zaoberal dostupnosťou sexuálnej výchovy na školách. V krajinách ako Portugalsko a Dánsko sa GREVIO Výbor nesústredil len na dostupnosť sexuálnej výchovy, keďže je to povinný predmet, ale pozornosť venoval obsahu daného predmetu.

GREVIO Výbor posudzoval situáciu ohľadom sexuálnej výchovy v Portugalsku⁴¹. Od roku 2009 zákon č.69 upravuje sexuálnu výchovu ako povinný predmet na základných a stredných školách. Sexuálna výchova ponúka príležitosť otvárať témy ako súhlas v sexuálnych vzťahoch a právo na osobnú integritu. Avšak, vyzerá to tak, že tieto kurzy sa zameriavajú na prevenciu nechcených tehotenstiev a pohlavné choroby, skôr ako na dôraz sociálnych vzťahov medzi chlapcami a dievčatami a vplyv patriarchálnych postojov a stereotypov. GREVIO Výbor berie na vedomie aj správy, podľa ktorých je: „sexuálna výchova ponúkaná najmä v rámci prírodných vied na základných školách a kurzoch biológie na stredných školách, čo môže potenciálne vylúčiť študentov a študentky, ktorí nie sú zapísaní na týchto predmetoch“.

GREVIO výbor v Záverečných zisteniach: „vzýva portugalské authority prehodnotiť obsah osnov v oblasti sexuálnej výchovy, **zabezpečiť prístup, ktorý bude prevenciou násilia na ženách, tým že sa bude sústrediť na právo na osobnú integritu, nerovnosť moci vo vzťahoch medzi mužmi a ženami, a zodpovedné sexuálne správanie**“.

V Záverečných zisteniach pre Dánsko⁴³ GREVIO Výbor: „oceňuje výsledky dosiahnuté kampaňou „Uge 6“ („Week 6/Week Sex“). Túto kampaň, ktorú spolufinancuje vláda, vedie od roku 2009 „Dánska asociácia plánovania rodiny“, na podporu a rozvoj sexuálnej výchovy na školách. K dispozícii majú učebné materiály a mnohé ďalšie aktivity, ktoré prebiehajú počas kampaňového týždňa. K iniciatíve sa pravidelne pripája veľké množstvo dánskych škôl a učiteliek, učiteľov z celej

⁴¹ GREVIO's (Baseline) Evaluation Report PORTUGAL, 2019. Dostupné na: <https://rm.coe.int/grevio-reprt-on-portugal/168091f16f>

⁴³ GREVIO's (Baseline) Evaluation Report DENMARK, 2017. Dostupné na: <https://rm.coe.int/grevio-first-baseline-report-on-denmark/16807688ae>

krajiny. V roku 2016 mala kampaň dosah na skoro pol milióna študentov a študentiek základných a stredných škôl. **Podľa dánskych úradov je táto „kampaň vzácnou príležitosťou zamerať sa na násilie páchané na ženách“**

Sexuálna výchova je jedinčný a kľúčový priestor na elimináciu patriarchálnych postojov v intímnych vzťahoch. Daný predmet musí presiahnuť hranice sexuálnej výchovy ako prevencie neželaných tehotenstiev, a aktívne presadzovať rovnosť vo vzťahoch dievčat a chlapcov, žien a mužov. Len vo vzťahoch, kde je nerovnosť v moci môže dochádzať k násiliu.

TRÉNING ODBORNÍČOK A ODBORNÍKOV

V prvej časti štúdie sme čitateľovi a čitateľke priblížili „*Dôvody nekontaktovania polície v dôsledku najzávažnejšieho fyzického a/alebo sexuálneho partnerského násilia počas života ženy*“. Výsledky výskumu preukázali, že ženy sa zvyknú o násilí zdôveriť rodine, kamarátkam a kamarátom, svoju situáciu sa mnohokrát snažia vyriešiť samy. Dôvodom nízkej miery kontaktovania polície je zrejme slabá dôvera voči polícii ako celku alebo voči jej postupom.

V časti vzdelávanie sme spomínali dôležitú rolu pedagogičiek a pedagógov, ich odbornú spôsobilosť vysvetľovať dôležitosť rodovej rovnosti a príčiny násilia na ženách, ako aj schopnosť rozpoznávať násilie a povinnosť ohlasovať prípady násilia.

Všetky profesie, ktoré sa podieľajú na zabezpečovaní eliminácie a prevencie násilia musia mať dostatočné znalosti o problematike násilia na ženách, aby boli schopné poskytovať odbornú pomoc a **eliminovať sekundárnu viktimizáciu žien**.

Istanbulský Dohovor sa v článku 15 venuje „výcviku odborníkov a odborníčok“.

1 Zmluvné strany poskytnú alebo posilnia náležitý výcvik príslušných odborníkov zaoberajúcich sa obeťami alebo páchatel'mi akýchkoľvek násilných činov v rámci rozsahu

pôsobnosti tohto dohovoru, o predchádzaní takémuto násiliu a odhaľovaní takéhoto násilia, rovnosti medzi ženami a mužmi, potrebách a právach obetí, ako aj o spôsoboch predchádzania sekundárnej viktimizácii.

Ako príklad uvedieme Dánsko, kde je dobre vyškolená skupina expertov a expertiek pracujúcich v podporných službách pre ženy ako: v bezpečných domoch

pre ženy, centrách pre podporu obetí sexuálnych útokov a znásilnení, a podobne. GREVIO Výbor v Záverečných zisteniach pre Dánsko⁴⁴ uvádza: „ich vysoká úroveň výcviku a odborné znalosti zabezpečujú, aby obeť boli prijaté s osobitým zameraním na ich potreby a práva“. GREVIO Výbor rovnako: „víta aj skutočnosť, že títo experti a expertky ďalej poskytujú odbornú prípravu aj iným subjektom, ako sú orgány činné v trestnom konaní, sociálni pracovníci a pracovníčky štátnej správy“.

V Dánsku, sociálne pracovníčky a pracovníci pôsobiaci vo verejných službách sú často prvými kontaktnými osobami pre obeť, ktoré potrebujú pomoc a zohrávajú ústrednú úlohu pri určovaní ďalších krokov obeť. To ako situáciu vyhodnotia je v tomto bode kľúčové a môže to garantovať náležitú starostlivosť a odkázať na špecializované služby, alebo naopak môže obeť vypadnúť zo systému. Nevhodné rozhodnutia môžu vyústiť do sekundárnej viktimizácie. Napriek pokusom odborníkov a odborníčok školiť sociálnych pracovníkov a pracovníčky v štátnej správe, GREVIO Výbor obdržal niekoľko oznámení, v ktorom bolo vyjadrené znepokojenie, že „ich odborná pripravenosť je veľmi limitovaná a rovnako aj snaha rozpoznať a identifikovať prípady domáceho násillia a iných foriem násillia“, na ktoré sa vzťahuje Istanbulský Dohovor“.

Odsek 2 čl. 15 Istanbulskeho Dohovoru.

2 Zmluvné strany podporia, aby výcvik uvedený v odseku 1 zahŕňal výcvik o koordinovanej multisektorovej spolupráci, aby sa umožnilo všeobecné a primerané zaobchádzanie s oznámeniami v prípadoch násillia v rámci rozsahu pôsobnosti tohto dohovoru.

⁴⁴ GREVIO's (Baseline) Evaluation Report DENMARK, 2017. Dostupné na: <https://rm.coe.int/grevio-first-baseline-report-on-denmark/16807688ae>

GREVIO Výbor: „dôrazne nabáda Dánske orgány, aby zaviedli systematické a povinné vzdelávanie o všetkých formách násilia, na ktoré sa vzťahuje Istanbulský Dohovor pre všetkých relevantných odborníkov a odborníčky pracujúcich vo verejných službách“.

V Záverečných zisteniach pre Dánsko, GREVIO Výbor hodnotí ako príklad dobrej praxe oblasť zdravotníctva, keďže mnohé iniciatívy viedli k väčšej informovanosti doktoriek a doktorov. Všeobecní doktori a doktorky majú od roku 2012 dostupné letáky na tému: „Násilie od Vašich blízkych“. Už študentky a študenti medicíny sa učia, ako rozpoznať príznaky domáceho násilia.

Pri analýze tréningu odborníčov a odbornícok vo Švédsku sme sa zamerali na odporúčania uvedené v Záverečných zisteniach⁴⁵ GREVIO výboru na tému vzdelávania sudcov a sudkýň. Pokiaľ ide o tréning sudcov a sudkýň, vzdelávanie existuje len na všeobecné témy ako sexuálne násilie, hrubé porušenie integrity ženy, dôraz sa kladie aj na úlohu sudcu/sudkyne (ako konať na súde) a na výber sankcií.

V tejto súvislosti GREVIO Výbor konštatuje, že: „všeobecná povaha týchto kurzov, ich účasť na dobrovoľnom základe a krátke trvanie (dva až tri dni) sťažilo posúdenie, do akej miery sú sudkyne a sudcovia vybavení nevyhnutnými vedomosťami na prácu s obeťami násilia“. GREVIO výbor bol ďalej informovaný, že sudkyne a sudcovia pracujúci na okresných súdoch nemajú žiadne špeciálne tréningy, ako rozpoznať deti ako obeť domáceho násilia, v prípade, že sú svedkami násilia v rodine. To má vplyv na rozhodnutia týkajúce sa opatrovníctva dieťaťa/detí a práva na návštevy.

GREVIO Výbor v tejto súvislosti: „dôrazne žiada švédske orgány, aby zabezpečili systematické a povinné tréningy o všetkých formách násilia, ktoré sú zahrnuté v Istanbulskom Dohovore, pre všetky sudkyne a sudcov a rovnako aj pre orgány činné v trestnom konaní“.

⁴⁵ GREVIO's (Baseline) Evaluation Report SWEDEN, 2019. Dostupné na: <https://rm.coe.int/grevio-inf-2018-15-eng-final/168091e686>

Nedostatočné vedomosti o násilí páchanom na ženách u sudcov a sudkýň aj na Slovensku môžu viesť k závažným pochybeniam pri rozhodnutiach o opatrovníctve detí.

CEDAW Výbor odporúča Slovenskej republike: „zavedenie vzdelávacích programov o CEDAW Dohovore, Opčnom protokole a právach žien najmä pre všetky právnické profesie, vrátane sudcov a sudkýň, právnikov a právničiek, prokurátorov a prokurátoriek, zamestnancov a zamestnankýň orgánov činných v trestnom konaní, ako aj pre širšiu verejnosť“. (Záverečné zistenia, 2008)

ZÁVER

V práci sme sa venovali kľúčovým oblastiam prevencie násilia páchaného na ženách. V prvom rade sme zdôraznili potrebu implementácie ľudskoprávnych dohovorov, ktoré problematiku rodovo podmieneného násilia koncipujú komplexne. Prostredníctvom záverečných zistení CEDAW Výboru a GREVIO Výboru sme uviedli konkrétne príklady, pozitívne aspekty aj nedostatky, rôznych kampaní zameraných na zvyšovanie povedomia.

V rámci odporúčaní pre jednotlivé krajiny sa opakovala dôležitosť pomenovať v osvetových aktivitách hlavnú príčinu násilia na ženách - nerovnosť medzi mužmi a ženami. Ak, má byť prevencia násilia na ženách účinná, je potrebné aplikovať dané opatrenia súbežne.

Rodové stereotypy mnohé a mnohí z nás produkujeme a najmä reprodukuje už tie existujúce každý deň. Byť aktívnymi nositeľkami a nositeľmi zmeny a presadzovať princípy rodovej rovnosti je našou povinnosťou, ak chceme žiť v spoločnosti, kde násilie na ženách bude minulosťou.

Spoločnosť bez násilia na ženách je predsa možná a preto musíme robiť všetky potrebné kroky, aby bola realitou čím skôr.

Práve keď ide o rodovo podmienené násilie na ženách známe kliše „už včera bolo neskoro“ naberá desivý význam. Naozaj už včera bolo neskoro pre mnohé ženy, ktoré žijú v násilných vzťahoch, pre mnohé ženy, ktoré sú zavraždené svojimi partnermi a ex-partnermi.

Každý a každá z nás vieme prispieť k tomu, aby sme boli o krok bližšie k rodovej rovnosti.

Ved' predsa násilie sa deje, len tam kde dochádza k nerovnováhe moci.

Použitá Literatúra:

1. Bargerová, Z., Holubová, B., Hrnčárová, N.J., Karlovská, D., Králová, S., Magurová, Z., Mesochoritsová, A. (ed.) : Analýza Istanbulskeho dohovoru vo svetle verejných politik SR, Možnosť voľby o.z. 2016. Dostupné na: <http://moznostvolby.sk/analyza-istanbulskeho-dohovoru-vo-svetle-verejnych-politik-sr/>
2. BÚTOROVÁ, Z., FILADELFIOVÁ, J. (2005): Násilie páchané na ženách ako problém verejnej politiky, IVO – Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 2005; Dostupné na: <https://alianciazien.files.wordpress.com/2012/06/ivo.pdf>
3. Concluding observations on the 8th periodic report of Denmark : Committee on the Elimination of Discrimination against Women, Dostupné na: <https://digitallibrary.un.org/record/791697>
4. Dohovor OSN o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (CEDAW), Dostupné na: <http://moznostvolby.sk/cedaw/>
5. GREVIO's (Baseline) Evaluation Report PORTUGAL, 2019. Dostupné na: <https://rm.coe.int/grevio-reprt-on-portugal/168091f16f>
6. GREVIO's (Baseline) Evaluation Report AUSTRIA, 2017. Dostupné na: <https://rm.coe.int/grevio-report-austria-1st-evaluation/1680759619>
7. GREVIO's (Baseline) Evaluation Report SWEDEN, 2019. Dostupné na: <https://rm.coe.int/grevio-inf-2018-15-eng-final/168091e686>
8. GREVIO's (Baseline) Evaluation Report DENMARK, 2017. Dostupné na: <https://rm.coe.int/grevio-first-baseline-report-on-denmark/16807688ae>
9. HOLUBOVÁ, B. (2014): Správa o násilí páchanom na ženách na Slovensku za roky 2012 a 2013, Inštitút pre výskum práce a rodiny, Bratislava 2014; Dostupné na: <http://www.ceit.sk/IVPR/images/IVPR/vyskum/2014/Holubova/2287.pdf>
10. Istanbulský Dohovor - Celé znenie, Dostupné na: <http://moznostvolby.sk/dohovor-rady-europy-o-predchadzani-nasiliu-na-zenach-a-domacemu-nasiliu-a-o-boji-proti-nemu-i-cele-znenie/>
11. Magurová, Z., Magurová, H.: Prínos ľudskoprávných dokumentov a dohovorov k riešeniu problematiky násilia páchaného na ženách, 2018. Dostupné na: <http://moznostvolby.sk/prinos-ludskopravných-dokumentov-a-dohovorov-k-rieseniu-problematiky-nasilia-pachaneho-na-zenach/>

12. Mesochoritisová, A.: Násilie páchané na ženách v intímnych vzťahoch IN: Kiczková, Szapuová (eds.): Rodové štúdiá :Súčasná diskusia, problémy a perspektívy, Univerzita Komenského, Bratislava, 2011.
13. Mesochoritisová A., a kol.: Otázky a odpovede o Istanbulskom dohovore, 2017, Dostupné na: <http://moznostvolby.sk/otazky-a-odpovede-o-istanbulskom-dohovore/>
14. Mesochoritisová, A.; Zezulová – Jablonická, J. (eds.) a kol. aut.: Štandardy kvality rodového vzdelávania – východiská a výzvy, Centrum vzdelávania MPSVR SR, Bratislava, 2014.
15. Mesochoritisová, A.: Ženské práva sú ľudské práva: Významné mil'níky ľudských práv žien v systéme OSN, 2018. Dostupné na: <http://moznostvolby.sk/category/publikacie-ludske-prava-zien-a-rodova-rovnost-nasilie-pachane-na-zenach/>
16. SCHÖPP – SCHILLING, Hanna Beate: SCHÖPP-SHILLING: The Nature and Mandate of the Committee. In: H. B. Schöpp-Schilling (ed.), C. Flinterman (ass. ed.): The circle of empowerment: twenty-five years of the UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women. New York: The Feminist Press, 2007, str. 248-261; preklad: Povaha a rozsah dohovoru, Možnosť voľby, 2011.
17. Všeobecné odporúčanie CEDAW Výboru č. 35: Rodovo podmienenom násilím páchanom na ženách, Dostupné na: <http://moznostvolby.sk/cedaw-vseobecne-odporucanie-c-35-o-rodovo-podmienenom-nasili-pachanom-na-zenach/>

Online zdroje:

1. http://vertele.eldiario.es/noticias/Wyoming-asesinado-politicos-hablaria-denuncias_0_2130386954.html
2. http://www.gewaltfreileben.at/en/?fbclid=IwAR3VsneZcV-WSgKu5_NyJlpPXstIH_eE7gPRPztA-duZCTOs1I5bCEuZs38
3. <https://www.unodc.org/unodc/en/press/releases/2018/November/home--the-most-dangerous-place-for-women--with-majority-of-female-homicide-victims-worldwide-killed-by-partners-or-family--unodc-study-says.html>
4. <https://indianexpress.com/article/trending/trending-globally/avoid-being-sexually-assaulted-viral-list-5383285/>
5. <https://www.zastavmenasilie.gov.sk/news/pretoze-hovorim-nie/>
6. <http://moznostvolby.sk/odzvonme-nasiliu-na-zenach-podporme-istanbulsky-dohovor/>